

ŞURKAV Sanlıurfa

Kültür Sanat Tarih ve Turizm

Dergisi

sayı
31
MAYIS
2018

Urfanın Saklı Yüzü:
Tarihi Sokaklar ve Evler

Meçhul Bir Aşına:
Urfalı Babi

Urfa Müziğinin
İki Halil'inden
Üç Eser

Merkezden Taşraya
İki Kadın Şair
Halide Nusret ve Yaşar Nezihe

Fırat'ın
Gizemli Vadisi
Takorani

Urfalı Bestekârlar: 27
Halil Erseven



Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk



SAHİBİ
Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
TariK AÇIKGÖZ / Vali Yardımcısı
İsmail DEMİRKOL
M. Adil SARAÇ
S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
Aydın ASLAN
M. Uğur BEYAZGÜL

DERGİ YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK
Abdurrahim DİNDARZADE
Mehmet KURTOĞLU
Halil ALTINGÖZ

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
YusuFpaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak
Güllüoğlu Sokak
(Fotoğraf: İsa CİDA)

Arka Kapak
Rızvaniye El Sanatları Külliyesi
(Fotoğraflar: Mustafa AKGÜL)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Elif Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 312 42 41

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

- 2 Sunuş
Abdullah ERİN / Şanlıurfa Valisi
- 3 Evliya Çelebi'nin İzinde: Birecik'ten Urfa'ya -2-
Doç. Dr. Mehmet Emin ÜNER
- 9 Edessa (Şanlıurfa) Kızılkoyun Nekropolü
Celal ULUDAĞ - Müslüm DEMİR
- 11 Fırat'ın Gizemli Vadisi: Takoran
Doç. Dr. Sedat BENEK
- 15 Hızmalı Köprü: Çocukluğa Giden Yol...
Yusuf ÇALIŞKAN
- 17 Rûzgârın Uzun Yürüyüşü- 7
İbrahim TEZÖLMEZ
- 20 1960'lı yıllarda Kısa'tan Urfa'ya...
Halil ELVEREN
- 23 Meçhul Bir Aşina: Urfalı Babi (Yılmaz Kayral)
Abdurrahim DİNDARZADE
- 26 Merkezden Taşraya İki Kadın Şair:
Halide Nusret ve Yaşar Nezihe
Mehmet KURTOĞLU
- 32 Urfa'nın Saklı Yüzü: Tarihi Sokaklar ve Evler
Şükrü ÇİFTÇİ
- 35 Bir Şehr-i Ahenk Şanlıurfa
Mehmet Emin MERCAN
- 38 Geleneksel Urfa Giyim Kuşamının
En Eski Görsel Kayıtları: Edessa Mozaikleri
İsmail SÜNGER
- 44 Urfalı Bestekârlar: 27 Halil Erseven
S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
- 49 Urfa Müziğinin İki Halil'inden Üç Eser
Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
- 53 "Türkiye'nin Kültür Şehri Şanlıurfa" da
Korunan ve Yaşatılan Kültürel Miras...
Hamdullah KÖZCÜ
- 59 Kuş Gibi Kanatlanmak...
Misbah HİCRİ
- 63 Şurkav'dan Masal Yarışması
Münazara Yarışması
Mustafa AKGÜL

Muhabetin Bařkenti şanlıurfa'dan Selâm!

şanlıurfa, tarımda sanayide ve turizmde çok önemli potansiyele sahip olan bir şehir. Bu potansiyel ve zenginliğin iyi şekilde planlanıp değerlendirilmesi ve dizayn edilmesi için yeni vizyonlar oluşturmaktayız. Eğitimden sağlığa, tarımdan ekonomiye ve turizmde kadar her alanda bunu sağlamaya çalışıyoruz. Eğitimde ve sağlıkta önemli mesafe alınmış olup sanayide önemli sektörlerde yatırımlar gerçekleştirilmektedir.

Bölgemizin uluslararası rekabette en güçlü olduğu alanlardan biri turizmdir. Turizmin gelişmesine yönelik çalışmalarımız ve planlamalarımız ise devam etmektedir. Bir taraftan şanlıurfa'ya gelen turistlere Avrupa standartlarında hizmet verecek fiziki altyapı eksikliklerimizi tamamlarken öbür taraftan yeni yatırımlarla turizmde kapasitenin gelişmesi çalışmaları da devam etmektedir.

"şanlıurfa'da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi" başarılı bir şekilde yürütülmektedir. Turizmin profesyonel anlamda yönetildiği, dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden ve ona göre yol ve yöntem belirleyen bir modeli şanlıurfa'da hayata geçireceğiz. Valilik, Büyükşehir Belediyesi, şURKAV, STK'lar ve İlçe Belediyelerinin ortak olduğu Türkiye'ye örnek olacak bir şirket modeliyle "şanlıurfa tarihi ve kültürel zenginliği"nin dünyanın dört bir tarafında tanıtım ve pazarlanması daha profesyonel şekilde yürütülecektir.

Kalkınma Bakanlığı, Avrupa Birliği, Karacadağ Kalkınma Ajansı, KOSGEB, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin kaynaklarıyla şanlıurfa'daki projelere önemli destekler sağlanmaktadır. Bu desteklerle turizm potansiyelinin daha iyi bir seviyeye taşınacağını umuyoruz.

Bir taraftan fiziki altyapıdaki eksiklikleri hızla giderirken, öte yandan çocuklarımızın, gençlerimizin; cumhuriyetin değerlerine, bayrağına, vatanına, devletine, bölünmez bütünlüğümüz ve kardeşliğimize yürekten inanan ve bunun için canını feda etmekten çekinmeyecek, milli ve manevi değerlerle yoğrulmuş şekilde yetiştirilmesi, biz idarecilerin, öğretmenlerin, annelerin ve babaların omuzlarında tarihi bir sorumluluktur.

Viranşehir ilçemizin yakınında yer alan Eyyüp Peygamber, hanımı Rahime Hatun ve Elyesa Peygamber'in türbelerinin yer aldığı "Eyyüp Nebi Ziyaretgâhı"nda yürütülen onarım ve çevre düzenleme projesi çalışmaları ziyaretgâhın önemine yakışacak nitelikte devasa bir yatırımla gerçekleştirilecektir. Projede ibadethaneler, ziyaret alanları, şifalı su kaynağı ile sosyal alanlar, yer alacak. 480 dönümlük alana yapılacak projenin bedeli toplam 100 milyon liranın üzerindedir. Bu proje ile Konya Hz. Mevlana türbesi ve An-



kara Hacı Bayram-ı Veli türbesi çevre düzenleme alanlarından daha büyük, daha kapsamlı ve manevi değerleri yansıtacak bir proje gerçekleştirilmiş olacaktır.

Göbeklitepe Örenyeri çevre düzenleme projesi çalışmalarlarıyla "ziyaretçi karşılama merkezi ve canlandırma merkezi", kazı alanı çatı örtüsü ile ören yeri yol ıslahı ve yaya yolu güzergâhı tamamlanmıştır. UNESCO'nun Dünya Kültürel Mirası geçici listesinde bulunan Göbeklitepe'nin, bu iyileştirme çalışmalarından sonra "Dünya Kültürel Mirası" daimi listesine alınacağını umuyoruz.

Harran Kalesi, Harran Ulu Camii ile etrafındaki kazı ve restorasyon çalışmaları bu yıl da devam edecek olup çalışmaların tamamlanmasıyla Harran Kalesi ziyarete açılacaktır. "Harran-Eyyüp Nebi Turizm Yolu" güzergâhında bulunan "Han'el Bağrur Kervansarayı"nın Restorasyonuna da bu yıl içerisinde başlamayı planlamış bulunuyoruz.

Kentin geleneksel mimari eserlerinden biri olan ve yıkılmaya yüz tutan "Kuyulu Ev" olarak bilinen tarihi ev şURKAV tarafından satın alınarak restorasyonuna başlandı. Restorasyon bitiminde bir mimari miras daha yaşatılıp turizmde kazandırılmış olacaktır.

22. Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı'nın gerçekleştirildiği İstanbul TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezi'nde açılan şanlıurfa tanıtım standı, yerli ve yabancı onbinlerce ziyaretçinin ilgi odağı olmuştur.

Büyükşehir Belediyemizin Karaköprü ilçesinde hizmete açtığı fuar merkeziyle şanlıurfa bir "fuvar kenti" haline gelerek uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapacaktır.

şanlıurfa, "Gönül Sultanlarının Mekânı" ve "Muhabetin Bařkenti"dir. Hoşgörünün, sevginin ve saygının en üst düzeyde cereyan ettiği geçmişindeki medeniyet anlayışı günümüzde de devam etmektedir.

Sahip olduğumuz zengin kültür ve turizm değerlerini görmeleri ve misafir severliğimizi yaşamaları için tüm dünyayı şanlıurfa'ya bekliyor, en kalbi hislerle şanlıurfa sevdalarına selam, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Abdullah ERİN
şanlıurfa Valisi / şURKAV Başkanı



FIRAT'IN GİZEMLİ VADİSİ: TAKORAN



Doç. Dr. Sedat BENEK
Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölüm Başkanı

Yeryüzünde canlı hayatının devamı için gerekli olan en önemli etmenlerden biri de “su”dur. Suyun olmadığı yerde kayda değer bir canlı yaşam alanından söz etmek mümkün değildir(1). Bu bağlamda insanların ilk olarak tercih ettiği, yaşam bulduğu su alanlarının başında da akarsular ve yakın çevreleri gelmektedir. Akarsular geçmişte olduğu gibi günümüzde de faydalanılan önemli bir doğal kaynaktır. Bu faydalanma şekli dünyada değişen yaşam koşullarına paralel olarak sürekli farklılık göstermektedir. Örneğin ilk insanların, içme suyu ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabildikleri için akarsulara yakın mağaralarda barınmayı tercih ettikleri bilinmektedir. Bu yerleşmeler öncelikle göçmen topluluklar için de uygun bir lokasyon oluşturuyordu. Bunun temel nedeni akarsu çevresinin yaban hayvanları için de uygun beslenme ortamları oluşturmasıdır. Su kaynaklarına bağlılık yerleşik hayata geçişten sonra da devam etmiş ve insanlar, topraklarının daha verimli, sulama imkânlarının kolay olması gibi nedenlerden dolayı vadilerin kenarlarına ya da akarsulara yakın yerlere yerleşmişlerdir (2). Bugün de bu durum farklı şekillerde devam etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında Fırat Nehri'nin geçtiği, şekil verdiği ve kısacası hayat sunduğu gizemli lokasyonlardan birisi de Şanlıurfa ili Siverek ilçesi sınırları içerisinde yer alan “Takoran Vadisi”dir. Takoran, Siverekliğin klasik bir ifadesiyle “Siverek'in Saklı Cenneti” olarak adlandırılırsa da, daha reel ve özgün bir ifadeyle “Fırat'ın Gizemli Vadisi” olarak adlandırılmak daha yerinde olur kanaatindeyim.

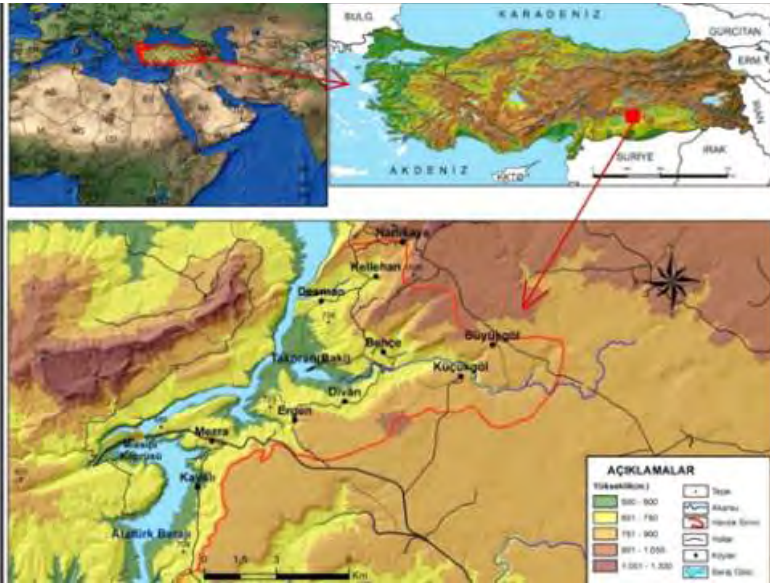
Dolayısıyla, bu yazının temel amacı; çok yakınımızda olmasına rağmen farkına varamadığımız “Fırat'ın gizemli vadisi Takoran”da doğal ortam-insan ilişkisini anlamak ve anlamlandırmak için gezi, gözlem, inceleme ve görüşme yöntemleriyle “doğanın içine girerek doğayı içimize çekerek” tonunda ortaya koymaktır. Bunun da ötesinde bu yazının diğer önemli bir amacı; onca doğal zenginliği içinde barın-

dıran ama çok da bilinmeyen Takoran Vadisi'nin bir nebze de olsa tanıtılmasına, bilinmesine ve keşfedilmesine katkı sağlamaktır.

FIRAT, MEZOPOTAMYA VE SİVEREK

Takoran Vadisi'nin coğrafi konumunun, sınırlarının ve kendine münhasır özelliklerinin iyi anlaşılması için öncelikle ortaya çıktığı yerlerden döktüğü yer olan Basra Körfezi'ne kadar geniş bir coğrafyaya adeta can simidi görevini üstlenen Fırat Nehri'nden kısaca bahsetmekte fayda vardır. Doğu Anadolu'da, çoğunlukla, doğu-batı uzanışlı olan sıra dağlar ve bunlar arasında uzanan çukur alanlarla Fırat Nehri'nin kolları (özellikle Erzurum tarafından gelen Karasu ve Ağrı tarafından gelen Murat ırmakları) arasında yakın bir ilişki vardır. Her iki anakol da birçok kesimlerinde doğu-batı doğrultusunda akar, yer yer belirgin dirsekler çizerek güneye döner yer yer de böyle yerlerde boğazlar açarak geçerler. Çok sayıda önemli kollarla beslenen Fırat'ın bu iki ana kolu Elazığ iline bağlı Keban ilçesinin sınırları içerisinde birleşirler. Buradan sonra nehir, Fırat adını alır ve ana çizgileriyle güneye doğru akar. Böylece kaynağını Doğu Anadolu Dağları'ndan alan Fırat Nehri, önce Güneydoğu Toroslarını yarararak Güneydoğu Anadolu Bölgesi (veya GAP Bölgesi)'ne, daha sonra kadim ismiyle Mezopotamya'ya akmaya devam eder. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne girdikten sonra bölgenin yer şekillerine bağlı olarak yer yer dar yer yer de geniş menderesler çizerek kuzey-güney yönünde akmaya devam eden Fırat, Siverek ilçesinin kuzeybatısında, yörede “Maktalan” adı verilen boğazdan girer Siverek ilçesinin sınırlarına... (Harita 1).

Yaklaşık 1263 km'si Türkiye'de, 710 km'si Suriye'de ve 827 km'si de Irak'ta olmak üzere toplam 2800 km uzunluğunda, 818 m³/s debisi ve 500.000 km²'lik bir alana sahip-



Harita 1: Takoran Vadisi'nin Lokasyon Haritası

tır Fırat Nehri ve Havzası. Başka bir ifade ile Güneybatı Asya'nın veya Ortadoğu'nun en uzun nehri olan Fırat, Türkiye'de Erzurum, Ağrı, Erzurum, Tunceli, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Adıyaman, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis; Suriye'de Halep, Rakka ve Deyrizor; Irak'ta Ramadi, Kerbela, Necef, Hille, Semave, Felluce, Nasıriye ve Basra; İran'da Hürrem şehri ve Abadan şehiri veya illerinin sınırlarından akar. Nehir, Fırat ismini aldıktan sonra aktığı bu coğrafyanın ismi Mezopotamya'dır. Mezopotamya Coğrafyasının Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne tekabül eden alana Yukarı Mezopotamya, Suriye ve Irak'ta kalan kısmına da Aşağı Mezopotamya adı verilir.

Mezopotamya Coğrafyasının Dünya Medeniyet Tarihi'nde çok özel bir yeri vardır. Çünkü Mezopotamya, tarihin her döneminde yaşamın kesintiye uğramadığı ender coğrafyalardan birisi olma özelliğine sahiptir. Bunun temel nedeni ise, bu coğrafyanın sahip olduğu doğal ortam özellikleri, yani vadi tabanlı, ovalar-platolar ve dağlık bölgelerin insan yaşamı için bir ahenk içerisinde olmasıdır. Burada insanlar, çok soğuk geçen dönemlerde Fırat ve Dicle vadi tabanlarına inerek yaşamlarını sürdürürken, çok sıcak geçen dönemlerde ise ova-plato geçiş alanlarındaki tepelik ve hafif engebeli yerlerine veya dağların yamaçlarına giderek yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Nitekim bu coğrafya, doğal ortam-insan ilişkisinin kusursuz uyumu sonucunda çağının en modern medeniyetlerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Öyle ki, yapılan kazılarda Çemê Hallan, Çayönü, Nevala Çorî, Göbekli Tepe ve Kortık Tepe arkeolojik yerleşmeleri de bunu belgeler niteliktedir(3). Daha da ötesi Mezopotamya ilk çağlardan beri çok sayıda uygarlığa beşiklik etmiş bir bölgedir. Sümerler, Babiller, Asurlar, Akadlar ve Elam gibi en eski medeniyetler bu bölgede doğmuş ve bu bölgede yaşamıştır.

Fırat Nehri geçtiği yörelerin toplumsal hafızasında da derin etkiler bırakmıştır. Söz konusu etkileri, yakılan türkülere, yazılan şiirlerde, roman ve hikâyelerde görürüz. Örneğin "Harput'un altı kelek, Dersim'e gidek gelek", "Şu Fırat'ın suyu akar derindir" ve "Ké Ferat'a te be xum-xum û léwéw..." gibi türküleri, Ahmet Arif'in "Rüstemo" şiirindeki,

"Modan Yaylası'ndan eskin almadan,
Maktele üzerinde sağımız,
Karbeyaz Çermik Dağları,
Solumuz kan kırmızısından Fırat'tır" mısralara yansımıştır Fırat...

Mitolojide olduğu gibi halk arasında da Fırat ve Dicle, Mezopotamya'nın deli âşıkları olarak kabul edilir. Dicle'nin Hüznü, Fırat'ın Acısı. Fırat ve Dicle'nin asırlardır süren o imkânsız sevgileri, aşkları nihayet Şat-ül Arap'ta kavuşurlar... İşte tam da burada, Şat-ül Arap'ta, bu aşkın somut bir ürünü olarak petrol fişkirir dünyaya... Bu mitolojik durumun en somut yansıması bölgede çok sayıda Fırat isminde erkek, Dicle isminde kadın isimlerine rastlanır olmasıdır...

İşte Takoran Vadisi de dâhil Siverek coğrafyası, morfolojik birimler bakımından Yukarı Mezopotamya'nın minyatürü olup, Karacadağ volkanizmasına bağlı kendine münhasır bazalt karakterli bir yapıya sahiptir. Karacadağ volkanizmasının coğrafi etkileri (yani doğal ortam özellikleri) şaşırtıcı derecede, tarih boyunca, beşeri hayata yansımıştır. Siverek ve çevresinde, tarihte olduğu gibi, bugün de doğal ortamın sosyo-ekonomik yapıya etkileri çok belirgin bir şekilde görülür. Bunu yöredeki insanların tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden, konutlarından, giyim-kuşamlarından, yemeklerinden ve kısacası yaşamlarının her alanından gözlemlemek mümkündür... (4).

FIRAT'IN GİZEMLİ VADİSİ NEREDEDİR?

Yaşadığımız çevreyi ne kadar tanıyıp tanımadığımızı Yılmaz Güney'in bir anekdotu ile giriş yapmak sanırım yerinde olur. Fırat Havzası'nda bir kanyon vadinin burnu dibinde kurulan Desman köyünde dünya gelen Yılmaz Güney kendisiyle yapılan bir röportajda daha önce başından geçen bir olaydan anlattığı bir anekdotunda, kendisine "Nerelisiniz?" sorusuna verdiği "Babam Siverek'lidir" cevabı devamında yaşananlar üzerinden toplumun durum tahlilini şöyle yapmıştır:

"Bir gün nereli olduğumu sordular.

- Babam Siverek'lidir dedim. Siverek adına şaşıtlar, hiç duymamışlar.

- Nerededir bu Siverek? Dediler.

- Siverek Napoli'nin kazasıdır dedim. Düşündüler bir süre, birbirlerine bakındılar.

- Biz İtalya'yı çok iyi biliriz. Yanlışınız olmasın. Napoli'nin böyle bir kazası yoktur. Siverek İtalya'da olsa bileceklerdi. Siverek Urfa'nın bir kazasıydı. Urfa da Türkiye'de bir şehirdi. Bizim memleketin insanları iyidir, akılları çoktur; İtalya'yı bilirler, Fransa'yı bilirler. Çinistanı, Falanistanı bilirler, lakin kendi yurtlarını bilmezler. Dünyanın öte ucundaki ülkelerin yardımına koşmak için can atarlar. Onlar için şiirler yazar, onlar için ağıt yakarlar. Falanistan köylüsünün acısını anlatan kitaplar kapışılır, benim memleketimin insanlarına sırtları dönüktür, onları görmezler, göremezler"(5).

Takoran Vadisi; Fırat nehri ve onun üzerinde kurulan, dünyanın sayılı ve Türkiye'nin de en büyük suni barajı olan Atatürk Barajı Göleti oluştuktan sonra ortaya çıkan, genelde Şanlıurfa ve Adıyaman illeri arasında, özelde ise Urfa ili Siverek ilçesi ile Adıyaman ili Gerger ilçeleri arasında yer alan ve 2017 yılında faaliyete geçen Nissibi Köprüsü'nün kuzeyinde ve Siverek ilçesi sınırları içinde kalan, ismini yanın-



▲ Fotoğraf 1: Takoran Köyünün Kuruluş Yeri Ve Yakın Çevresi

daki köylerden biri olan Takoran'dan alan vadiye Takoran Vadisi denilmektedir (Foto 1).

Başka bir ifade ile Fırat Nehri'nin oluşturduğu Takoran Vadisi, Siverek şehrinin yaklaşık 40 kilometre kuzeybatısında, yaklaşık 530 metre (Atatürk Baraj Gölü'nün ortalama yüksekliği) ile 800 metre izohipsleri arasında yer alan ve mikro klima özellikler taşıyan bir vadedir (Harita 2).

Vadinin merkezini Takoran köyü yerleşim yerini alırsa Fırat'ın doğusuna düşen kuzey-güney yönünde 20 km ve doğu-batı yönünde ise 10 km'ye tekabül eden Takoran Vadisi'nde irili ufaklı 11 daimi kırsal yerleşim birimi bulunmaktadır. Çok çeşitli bitki türünün bulunduğu Takoran Vadisi sebze ve meyve bakımından da oldukça zengindir. Bölgede "ketine" narının hayat bulduğu bu havzada doğal, beşeri ve ekonomik özellikleri itibarıyla çok çeşitli turizm etkinliklerinin yapılabileceği bir yer olarak dikkat çekmektedir. Peki bu vadiye ilgi çekici neler var? Oluşumu itibarıyla jeolojik olarak çok belirgin bir şekilde yer yer kıvrılmaların yer yer de kırılmaların bulunduğu Takoran Vadisi ve yakın çevresinde kanyon vadiler, kıvrılmış tepelikler, adeta bir ressamın, tıraş bıçağıyla kesilircesine bulunan kırılmalar, doğal ve beşeri mağaralar, şelaleler, boyunlar, taraçalar ve yarımada gibi çok sayıda ilgi çekici şekiller bulunmaktadır. Şimdiye kadar yok denecek kadar az, herhangi bir sportif ve kültürel faaliyetin yapılmadığı vadi, bakir doğasıyla süslü yabani çiçeklere ve hayvanlara da ev sahipliği yapıyor.

Takoran Vadisi sadece coğrafi güzellikleri ile değil aynı



▲ Harita 2: Takoran Vadisi Ve Yakın Çevresinin Fiziki Haritası

zaman da su altında kalmış tarihi de barındırmaktadır. Nitekim su altında birçok mağara, batık kilise ve köprüler de bulunmaktadır.

Kısacası, yörenin coğrafi yapısı, genel hatlarıyla bölgenin coğrafi yapısından farklılık gösterir. 800 metreden geçen izohipsten vadiye doğru inince bambaşka bir coğrafya sizi karşılıyor (Fotoğraf 2). Yemyeşil, farklı bitki örtüsünün olduğu çeşitli sebze ve meyvelerinin yetiştiği, bazalt taşlarının kendisini hissettirdiği, kanyonların, morfolojik kırılma ve kırılmaların olduğu, jeolojik, doğal bitki örtüsü ve beşeri faktörler açısından önemli bir yerdir Takoran Vadisi.

Vadi ve yakın çevresinde 11 tane daimi kırsal yerleşim birimi bulunmakta ve bu yerleşim birimlerinde yaklaşık 3000 insan yaşamaktadır. Bunlardan Takoran, en düşük rakımda (535 m.) Narlıkaya ise en yüksek rakımda (865 m.) yer almaktadır. Havzanın Kuzey-Güney kuş uçuşu uzaklığı 20 km, Doğu-Batı en geniş uzaklığı 10 km civarında olup alanı ise yaklaşık 87 km²'dir. Atatürk Barajı Gölü'nün su kodu yaz ve kış mevsimlerine göre değişmekle beraber genelde 525-530 arasında değişmektedir.

Vadi içerisinde yer alan köylerin geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve Atatürk Barajı'nın yapımı ile su ve su ürünleri de havzanın gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Küçük ve büyük baş hayvancılık havzada yapılmaktadır.

Takoran Vadisi, yer yer 100 metreyi bulan derin ve serin suların altında Güneydoğu'nun gerdanlılığı olarak da adlandırılan Nissibi Köprüsü'nün de adını aldığı eski bir yerleşim yerini de saklıyor. Takoran Vadisi'ni turizme kazandırmak isteyen Şanlıurfa Büyükşehir ve Siverek Belediyesi, çeşitli projeler yürütüyor. Siverek Kaymakamlığı'nın ziyaretçiler için



▲ Fotoğraf 2: Takoran Vadisi Ve Yakın Çevresi



tur düzenlenmesi amacıyla satın aldığı tekne ile yörede ulaşım sağlanırken, isteyenlere nehir üzerinde vadi turu yaptırılıyor. Dalgıçların, su sporcularının, tarihçilerin, doğaseverlerin, araştırmacıların farklı yönleriyle dikkatini çeken eşsiz vadi için iki belediye, bazı projelerin de yapımını sürdürüyor. Siverek tarafından Nissibi Köprü girişinde Siverek Belediyesi tarafından bir mesire alanı yapılmaktadır. Güzel bir manzaraya ve ulaşılabilirliğinin kolay olması nedeniyle bu mesire alanı faaliyete geçtiğinde havzada alternatif rekreasyon alanlarını ve etkinliklerini artıracaktır.

URFA'DAN GÜNÜBİRLİK TAKORAN'A NASIL GİDİLİR VE NERELEER GEZİLEBİLİR?

Urfa'ya 130 km. uzaklıkta bulunan Takoran'a gitmek için sabah erkenden yola çıkılmalı ve Siverek'te bir mola verilmelidir. Yolun yaklaşık 70 km'si kalker karakterli Urfa-Bozova Platosu'nda (Urfa-Hilvan arası); 60 km'si de bazalt karakterli Siverek-Viranşehir Platosu'nda geçerli. Yolun 70. km'sinde yani Hilvan'dan sonra gerek doğal ortam özellikleri itibarıyla gerekse doğal ortam özelliklerine bağlı olarak beşeri ve ekonomik özelliklerde değişmeye başlar (Örneğin geleneksel evlerde kullanılan beyaz nahit taşı yerine siyah bazalt taşının kullanılması gibi).

Yaklaşık 1 saat sonra varılır Siverek'e. Takoran'ın tadını çıkarmak ve biraz da sabırsızlığı artırmak için 1 veya 2 saat Siverek şehrine ayrılmalıdır günübirlik gezmede... İlk durak Kanlıkuyu Meydanı olmalı ve oradan kapalı çarşıya geçilerek biraz dolaşılmalıdır. Çünkü Siverek'in kapalı çarşısında halen canlı bir şekilde atölye tarzında tarım ve hayvancılık faaliyetlerine yönelik atölye üretimi tüm heyecanı ile devam etmekte... Sonra bugünlerde tatlı bir telaşa sahne olan Siverek Gümrükhanı'na gidilmelidir bence. Gümrükhan, Siverek Kent Müzesi olmak için büyük oranda çalışmalarını tamamlamış ve sadece resmi prosedürün tamamlanmasını beklemektedir. Oradan da Siverek şehrinin önemli meydanlarından birisi olan Kümbetli Meydanı'na gidilmelidir. Çünkü giyim kuşamıyla Siverek'e münhasır karakterlerle karşılaşılır bu meydana...

Ardında tarihin ve farklı etnisitelerin kültürel etkileşimi sonucunda ortaya çıkan Geleneksel Siverek Evleri'ne gidilmelidir. Siverek'teki yaşamı anlamak için Geleneksel Siverek Evlerinin iki güzel örneği olan Hamanlar ve Terziler Evleri gezilmelidir dikkatlice... Ardında eğer mevsim Bahar ise mutlaka Siverek mutfağının doğal ortamda nasıl yararlandı-

ğını/beslendiğini görmek üzere yerel ot pazarına da uğranmalı. Oradan müşterisini bekleyen yarpuz, toluk, punk, tuzik, axbandır, kereng vb. otlar görülür... Artık tarihi bir yerde bir çay içme vakti gelmiştir. Ki burası da Siverek'in önemli tarihi mekânlarından birisi olan Cudi Paşa Konağı olmalı. Ve zaman varsa Siverek şehrinin anlamak ve anlamdırma için Siverek Kalesine de uğranmalıdır bence... Tabii ki buralarda hatıra olarak fotoğrafları da çekildikten sonra sabırsızlıkla Fırat'ın gizemli vadisi Takoran'ı görmek için yola konulmalıdır artık...

Siverek'ten Takoran'a gitmek için yaklaşık plato üzerinden 40 km yol almanız gerekir. Yol boyunca yer yer bazalt taşlarla kaplı otlak alanları, yer yer taşlar temizlenerek tarıma açılmış tarlalar görülür. Tarıma açılmamış alanlarda otlak alanları olarak kullanılır ve bu otlak alanlarda -eğer sonbahar, kış, ilkbahar mevsimlerinde gitmiş iseniz- Erzurum'dan, Bingöl'den, Erzincan'dan gelen Koçer çadırları sıralanır, beyaz ve mavi renklerle. Yaklaşık 40 km'den sonra platodan yani Siverek-Adıyaman yolundan kuzeye saparak artık Takoran Vadisi'ne inilir yakın tarihte yapılan beton bir yoldan. Yer yer izohipsleri yer yer de elverdiğinden aşağıya inilebilen bir yoldan yaklaşık 10 km'den sonra Takoran Vadisi'nin merkezi köyü olan Takoran Köyü'ne varılır...

Fırat kenarına inildiğinde, doğanın eşsiz güzelliği ile karşılaşılır artık. Zira Arizona'daki Büyük Kanyon kadar güzeldir Takoran Vadisi... Burası doğal ve beşeri güzelliklerin bir arada olduğu mikro klima özellikler gösteren bir vadidir. Eski insanların elleriyle oyduğu mağaralar, taş tapınaklar, şelaleler, Fırat'ın serinliği ve yer yer balıkçı teknelerinin çıkardığı ritmik sesler duyulur... Artık Takoran Vadisi'ni gezmek, adeta dinsel bir törenin büyüleyiciliğiyle sarmalanmak gibidir... Tekne turu ile dolaşmak bir yerde "An"a yaklaşmak, kendine, özüne yaklaşmak gibidir Takoran'da olmak...(6).

Tekne ile dolaşırken dağların adeta yer yer kor haldeyken şekil verilmiş demir gibi büküldüklerini, kıvrıldıklarını görmek mümkündür bu vadede... İşte ruhu ve bedeni güzellikleriyle besleyen bu vadi dünyaca ünlü bir yönetmenimizin çocukluğuna da ev sahipliği yapmıştır... Yılmaz Güney... O da bu vadinin kenarındaki bir köyden (Desman'dan) bakmıştır dünyaya ilk defa... Burada büyümüş, dimağının ilk imgeleri burada yerleşivermiştir zihnine... Ve bu zenginliği sanatıyla aktarmıştır bütün dünyaya... Zaten Takoran da insanlığa sunulmuş doğal bir sanat eseri değil midir?

KAYNAKÇA

- (1) Tunçdilek, N., (1985), "Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı", İstanbul Ün. Yay. No:3279, s.4-5, İstanbul.
- (2) Tunçdilek, N., (1988), Dünya Nüfus Dinamiği, İstanbul Ün. Yay. No: 3501, s.19-23, İstanbul.
- (3) Benek, S., (2012), "GAP Bölgesi'nde Tarımsal Faaliyetlerin Tarihsel Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 26, s. 196, İstanbul.
- (4) Benek, S., (2013), "Bazalt Karakterli Şehir: Siverek", Siverek Belediyesi, A Grafik Yayınevi, s. 2, Diyarbakır.
- (5) Güney, Y., (1986), "Siverekli Olmak", İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği, İstanbul
- (6) Benek, S., (2012) "Fırat'tan Karacadağ'a Siverek" Belgeseli (Yönetmen: S. Benek), Karacadağ Kalkınma Ajansı-Siverek Kaymakamlığı, Siverek.